

Godlewski, Włodzimierz

Kazimierz Michałowski 1901-1981

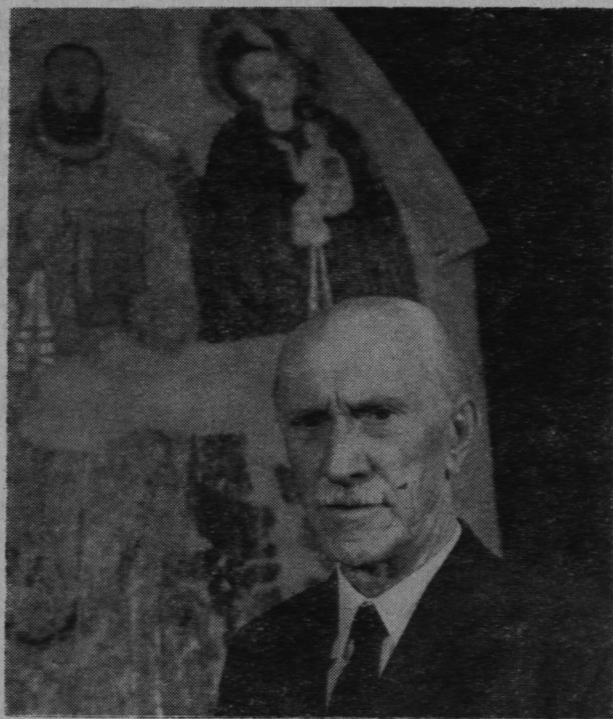
Muzealnictwo 25, 123-126

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KAZIMIERZ MICHAŁOWSKI 1901–1981

Dnia 1 stycznia 1981 r. zmarł prof. dr Kazimierz Michałowski. Odszedł od nas wielki uczony, człowiek, którego autorytet naukowy i moralny uznawany jest na całym świecie. Był uosobieniem polskiej archeologii śródziemnomorskiej. W swoim pracowitym i niezmiernie aktywnym życiu stworzył wiele wartości, dokonał wspaniałych odkryć archeologicznych, o których informacje obiegały agencje prasowe całego globu, pozostawił imponujący dorobek naukowy wynoszący ponad 600 tytułów, oraz liczne grono uczniów, którzy przez wiele lat pomagali Profesorowi, a obecnie zobowiązani są do kontynuacji Jego dzieła. Profesor Michałowski pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji w naukowych organizacjach polskich i międzynarodowych, a w ostatnich latach był jednym ze współtwórców nowej gałęzi nauki-nubiologii, której do końca swego życia był patronem.

Kazimierz Michałowski urodził się 14 grudnia 1901 r. w Tarnopolu. Studia w zakresie archeologii klasycznej odbył na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie pod kierunkiem prof. dr E. Bulandy. W 1926 r. uzyskał stopień doktora filozofii. W latach 1927–1930 konty-

nuował swoje studia w Berlinie, Heidelbergu, Münster, Paryżu, Rzymie i Atenach. W tym czasie brał również udział w badaniach archeologicznych prowadzonych przez Francuski Instytut w Atenach w Delfach, oraz na wyspach Morza Egejskiego, na Tazos, Krecie i Delos. Jako wynik tych badań powstała rozprawa habilitacyjna: *Les portraits hellénistiques et romains. Exploration archéologique de Delos XIII*, Paris 1932, nagrodzona przez Académie des Inscriptions et Belles Lettres medalem im. Georges Perrot.

W 1930 r. Kazimierz Michałowski został powołany przez Uniwersytet im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie na zastępcę profesora, a wkrótce potem otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego. Organizując Katedrę Archeologii Klasycznej myślał już o rozpoczęciu badań archeologicznych w basenie Morza Śródziemnomorskiego. W 1934 r. Profesor wraz z prof. T. Wałek-Czarneckim nawiązali bezpośrednie kontakty z Instytutem Francuskim Archeologii Wschodu w Kairze, w wyniku których zawarto umowę o prowadzeniu polsko-francuskich badań wykopaliskowych w Ed-

fu w Górnym Egipcie. W grudniu 1936 r. rozpoczęto wspólne prace nad odsłanianiem części miasta z okresu grecko-rzymskiego oraz nekropoli ze Starego Państwa. Badania przerwane wybuchem II wojny światowej dostarczyły wielu nowych materiałów dla poznania historii miasta, stolicy Komu, jak również okresu grecko-rzymskiego w Górnym Egipcie. Zostały one opublikowane w obszernej, trzytomowej monografii *Tell Edfou, fouilles franco-polonaise Le Caire 1937—1950*. Badania w Edfu wzbogaciły również i nasz kraj o wiele zabytków, które strona polska otrzymała w wyniku *partage'u*, wystawionych następnie na pierwszej w Polsce publicznej ekspozycji sztuki starożytnego Egiptu w gmachu właśnie wzniesionego Muzeum Narodowego w Warszawie.

We wrześniu 1939 r. Kazimierz Michałowski walczył w szeregach polskiej armii. Internowany następnie w obozie jenieckim w Woldenbergu był współorganizatorem seminarium i wykładów samokształceniowych.

Po powrocie w 1945 r. do Warszawy Profesor Kazimierz Michałowski włączył się z całą swoją energią w prace organizacyjne i dydaktyczne na odbudowanym Uniwersytecie Warszawskim oraz w Muzeum Narodowym. W latach 1945—1947 był dziekanem Wydziału Humanistycznego, a w roku akademickim 1947/48 prorektorem warszawskiej uczelni. W Muzeum Narodowym od początku kierował akcją zabezpieczenia ocalałych zabytków, oraz uczestniczył w akcji rewindykacyjnej obiektów wywiezionych w czasie wojny. Myślał już wówczas o stworzeniu w Muzeum Narodowym w Warszawie Galerii Sztuki Starożytnej. Dzięki wyteżonej pracy Profesora i jego współpracowników została ona otwarta 30 maja 1949 r. Przejrzystość ekspozycji oraz nowoczesne i nowatorskie rozwiązania sprawiły, że była ona omawiana w zagranicznej prasie fachowej.

Konsekwentnie odbudowywany warsztat pracy, oraz kształcenie młodych kadr umożliwiły w 1956 r. podjęcie pierwszych po wojnie badań archeologicznych na Krymie na terenie greckiej kolonii z IV w. p.n.e. w Mirmekion. Marzeniem Profesora był jednak powrót do badań w dolinie Nilu. W 1957 r. rozpoczął więc wykopaliska w delcie nilowej w Athribis, ważnym mieście epoki saickiej i koptyjskiej. Od

tego momentu nastąpił bardzo szybki rozwój polskiej archeologii śródziemnomorskiej skierowanej przez Profesora Kazimierza Michałowskiego na najważniejsze stanowiska tego rejonu. W 1959 r. rozpoczął prace badawcze w Palmyrze w Syrii, w 1960 r. w centrum Aleksandrii na Kom el Oikka, w 1961 r. w Faras na terenie Sudanu, oraz w Deir el Bahari w Egipcie, w 1964 r. w Starej Dongoli, stolicy chrześcijańskiej Nubii, a w roku następnym w Nea Paphos na Cyprze.

Jest to okres ogromnej pracy ale też najrańszych lat dla Profesora. W 1959 r. otwiera w Kairze Stację Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego, tworzy instytut naukowy, który w następnych latach dzięki wspaniałym odkryciom stanie się sławny na cały świat. W Aleksandrii odsłonięto teatr i łaźnie rzymskie, w Deir el Bahari dokonano rzeczy niewiarygodnej, odkryto świątynię Totmesa III na terenie na którym prowadzono badania wykopaliskowe już od prawie siedemdziesięciu lat, a w Faras Profesor Michałowski oprowadzał zdumionych kolegów z innych krajów, oraz licznych dziennikarzy, a nawet dostojników państwowych po katedrze faraskiej na ścianach której, zachował się wspaniały liczący 120 obiektów zespół malowideł z VIII-XIII wieku.

Kierowanie pracami wykopaliskowymi nie przeszkodziło Profesorowi w prowadzeniu zajęć na Uniwersytecie Warszawskim, oraz pracy w Muzeum Narodowym, gdzie pełnił funkcję zastępcy dyrektora. W latach 1961—1971 był również przewodniczącym międzynarodowego komitetu ekspertów powołanego dla ratowania skalnych świątyń w Abu Simbel w Nubii egipskiej.

W wyniku działalności badawczej Profesora Kazimierza Michałowskiego napływały do kraju skrzynie ze starożytnymi zabytkami, które strona polska w wyniku *partage'u* otrzymała z Athribis, Nea Paphos, Faras i Starej Dongoli. Unikalny zespół malowideł z Faras oraz wiele architektonicznych elementów dekoracji Katedry, oraz innych budowli starożytnego Pachoras, po latach konserwacji, zostało pokazane polskiej publiczności w 1967 r. na pierwszej ekspozycji w Muzeum Narodowym w Warsza-

wie. Wzbudzała ona ogromne zainteresowanie niezwykłością prezentowanych obiektów.

W roku następnym, część obiektów z Faras była prezentowana w Berlinie, Essen, Hadze, Zurichu i Wiedniu wzbudzając wszędzie zachwyty publiczności oraz niekończące się dyskusje specjalistów. W 1972 r. w Muzeum Narodowym w Warszawie została otwarta stała Galeria Faras, unikalna w Europie i jedyna obok Chartumu na świecie. Uczniowie zgromadzeni z okazji otwarcia ekspozycji, na specjalnym kilkuniedniowym sympozjum nubiologicznym, postanowili w Warszawie powołać Towarzystwo Nubiologiczne (Society for Nubian Studies), którego pierwszym prezydentem wybrano Profesora Kazimierza Michałowskiego.

Druga połowa lat sześćdziesiątych i początek siedemdziesiątych stanowiły dalszy rozwój działalności badawczej Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze. Profesor Kazimierz Michałowski wraz z zespołem swoich współpracowników dążył w tym czasie do rozszerzenia profilu badawczego młodego instytutu na wszystkie okresy historyczne i obszary kulturowe basenu Morza Śródziemnego. Tak więc w 1973 r. rozpoczęto badania nad okresem neolitu na stanowisku w Kadero koło Chartumu, zaś w roku następnym uzyskano koncesję na prowadzenie prac wykopaliskowych w Nimrud w Iraku na terenie jednej ze stolic państwa asyryjskiego.

Na prośbę strony egipskiej Profesor Kazimierz Michałowski w 1969 r. podjął we współpracy z Przedsiębiorstwem Konserwacji Zabytków prace konserwatorskie na terenie świątyni Hatszepsut w Deir el Bahari, a w trzy lata później rozszerzył działalność konserwatorską na zespół grobowy emira Qurqumasa, z początków XVI wieku, w Kairze.

W tym samym czasie dzielił również swoją wiedzę i doświadczenie innym krajom. W 1966 roku był konsultantem UNESCO w zakresie muzeów i wykopalisk archeologicznych w Algierii, a w 1969 r. członkiem komitetu ekspertów UNESCO powołanego dla ratowania zabytków w Mohenjo Daro w Pakistanie. W latach 1965—1971 był także przewodniczącym międzynarodowego komitetu muzeów archeologicznych i historycznych (ICOM).

W ostatnim okresie swego życia Profesor Michałowski coraz rzadziej bezpośrednio w terenie kierował pracami poszczególnych ekspedycji. Liczne obowiązki w kraju na terenie Muzeum Narodowego, oraz w Polskiej Akademii Nauk, której członkiem prezydium był od 1952 roku i gdzie kierował Zakładem Archeologii Śródziemnomorskiej PAN od 1956 r., jak również udział w pracach różnych gremiów międzynarodowych nie pozwalały na zbyt długie pobyty w Egipcie, Syrii lub na Cyprze. Do końca 1980 r. kierował jednakże całą działalnością Stacji Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze.

Rozległym i prawie odrębnym obszarem aktywności Profesora Kazimierza Michałowskiego była działalność wydawnicza i popularyzatorska. Kolejne tomy publikacji wykopalisk na poszczególnych chantierach były publikowane w wydawnictwach seryjnych PAN i UW, a od 1960 r. w *Travaux du Centre d'Archéologie Méditerranéenne de l'Académie Polonaise des Sciences*. Liczne publikacje Profesora ukazywały się w wydawnictwach obcych, a niektóre z nich miały edycje wielojęzyczne.

Ogromną wagę przywiązywał Profesor Kazimierz Michałowski do popularyzacji kultury antycznej w społeczeństwie polskim. Pisał wiele książek i artykułów przeznaczonych dla szerokiego kręgu odbiorców nie szczędząc również czasu dla prasy, radia i telewizji uważając, że odkrycia archeologiczne powinny stać się udziałem jak najszerszego kręgu naszego społeczeństwa.

Dla bliskich współpracowników był Profesor bardzo wymagający, ale równocześnie zawsze znajdował dla nich czas, służył im radą i pomocą zarówno wówczas, gdy stawiali pierwsze kroki w badaniach naukowych, jak i wówczas gdy już działali samodzielnie. Cieszył się ich sukcesami i wspierał ich poczynania na arenie międzynarodowej. Ogrom dokonań Profesora Kazimierza Michałowskiego pozwala jedynie na ich zasygnalizowanie, ocena całościowa wymaga czasu i dystansu.

Profesor Kazimierz Michałowski był odznaczony najwyższymi polskimi odznaczeniami: Srebrnym Krzyżem *Virtuti Militari* (1948), Orderem Budowniczych Polski Ludowej (1977),

Orderem Sztandaru Pracy I Klasy (1964), Krzyżem Komandorskim Polonia Restituta z Gwiazdą (1972), Złotym Krzyżem Zasługi (1951), jak również licznymi odznaczeniami zagranicznymi: Krzyżem Oficerskim Legii Honorowej, Komandorią Corona d'Italia, Medalem 125-lecia Saskiej Akademii Nauk w Lipsku i innymi. Był również laureatem nagród państwowych I i II stopnia w dziale nauki (1955 i 1966), Nagrody Ministra Kultury i

Sztuki I stopnia (1973), jak również nagród zagranicznych: Nagrody Académie des Inscriptions et Belles-Lettres (1933 i 1969) i Nagrody Herdera (1971). Był doktorem honoris causa uniwersytetów w Strasbourgu (1965), w Cambridge (1971) i w Uppsali (1977), członkiem wielu akademii naukowych i instytutów archeologicznych.

Oprac. Włodzimierz Godlewski